

حیات و ملمات هر جامعه در گرو حیات و ملمات فرهنگ آن جامعه است و فرهنگ و ادب هر جامعه مشتمل بر فرهنگ رسمی و فرهنگ و ادبیات عامه است. فرهنگ عامه از دسته اموری است که هرکس به آسانی آن را احساس می‌کند ولی به وقت نیاز، نمی‌تواند تعریف دقیق و روشنی از آن ارائه دهد. این بخش از فرهنگ که مشتمل بر ارزش‌ها، باورها، رفتارها، آرزوها و امیدهای یک ملت است، مجموعه‌ای عظیم از تجارب و تفکرات پیشینیان است که طی قرون متمادی صیقل یافته و اینک به عنوان پشتوانه‌ای گرانقدر به دست ما رسیده و چنانچه بگوییم بدون تکیه و بهره‌گیری از فرهنگ عامه هیچ‌یک از ما قادر به زندگی نیستیم، سختی به گراف نگفته‌ایم چرا که: قسمت اعظم محتویات ذهنی افراد مانند باورها، ارزشها و داروی‌ها در این حوزه جای می‌گیرد که تجلیات آن را می‌توان در قصه‌ها، ترانه‌ها، مثل‌ها و مثل‌ها، لالایی‌ها، چیستان‌ها و... مشاهده کرد. بخش بزرگی از تدابیر آدمی جهت رفع نیازهای اولیه خود مانند: تهیه مسکن، خوراک و پوشاک نیز در این حوزه است، قسمت مهمی از رفتارهای اجتماعی و فرهنگی مانند مراسم تولد، ازدواج، مرگ، تعارفات، آداب میهمان‌نوازی در این حوزه نهفته است. بخش ارزشمندی از تفریحات و تفننات ذوقی بشر همچون بازی‌های سنتی، آواز و موسیقی، نواها و نغمه‌های محلی، هنرهای دستی و... مربوط به این حوزه فرهنگی است. پر واضح است که بخش اعظم این امور و رفتارها بدون دخالت اراده فردی در جامعه پدیدآمده است و فرد بدون اینکه از آن آگاهی داشته باشد، بدین امور دست می‌یازد و در واقع نیازهای فطری و طبیعی خود را از این طریق مرتفع می‌کند. سخن گفتن از این حوزه ارزشمند با این همه شمول و گستردگی به راحتی ممکن نیست مگر اینکه در ابتدای کار بنابر سنت علمی و پرهیز از فراهم آوردن زمینه‌های اختلاف نظر، حدود و ثغور کار را تا حد امکان روشن سازیم.

برای این منظور بایستی به سه خصلت ذیل عنایت ویژه داشته باشیم:

۱- اموری را می‌توان در زمره فرهنگ عامه بر شمرد که آن امور زاینده کار و خلاقیت شخص معینی نباشد در واقع منبع و مأخذ پیدایش آن گنگ و مبهم باشد و در گذر ایام محو شده باشد.

۲- شفاهی بودن فرهنگ عامه دومین خصلت آن است، در واقع انتقال فرهنگ عامه از نسلی به نسل بعد، همواره به طریق شفاهی بوده و این امور سینه به سینه منتقل شده

است. هرچند در گذشته و حال بعضی از جنبه‌های فرهنگ عامه از طریق نوشتن و کتابت ثبت و ضبط شده است؛ ولی این ثبت و ضبط بیشتر روشی بوده است برای نگهداری یا مطالعه فرهنگ عامه.

۳- سومین خصیصه فرهنگ عامه سنتی بودن آن است. در حقیقت امری در زمره فرهنگ عامه به شمار می‌رود که مشمول گذشت زمان باشد و در جریان آن بر اثر برخورد با موانع و سوانح استحکام و پایداری لازم را حفظ نموده و شکل خاص خود را پیدا کرده باشد.

لذا براساس خصایص فوق، فرهنگ عامه را می‌توان مجموعه‌ای از عناصر مختلف فرهنگی دانست که آن عناصر با شرایط و موقعیت‌های تازه زندگی منطبق باشند و در جامعه نقش و کارکرد خود را حفظ کرده باشند و از طرفی نیز بیانگر نیازها، خواسته‌ها و آمال عامه مردم باشد. با این بیان اموری که در اثر گذشت زمان، حکمت و کارکرد خود را از دست داده است و دیگر نمی‌تواند نقشی پویا در جامعه ایفا نماید ولی به عنوان عناصر پویای فرهنگ عامه محسوب نمی‌شود می‌تواند از منظر مطالعات تاریخی و فرهنگی مورد بررسی قرار گیرد لزوم توجه جدی به این بخش از فرهنگ و تحقیق در ابعاد متعدد و درهم تنیده آن امر مهمی است که در حال حاضر مورد بی‌مهری قرار گرفته است. داستان‌نویسان و شاعران و محققان ما با دیده تحقیر به این مقوله نگاه می‌کنند، در حالی که همگان می‌دانند آثار متعدد و مختلف ادب فارسی که امروزه در قله افتخار ادبیات جهان می‌درخشد از مثنوی مولوی گرفته تا کلیله و دمنه و شاهنامه، همگی منبعث از ماجراهای زندگی و باورهای مردم بوده است.

بهره‌گیری مولانا از قالب قصه‌های منظوم عامیانه برای بیان نظرات و دیدگاه‌های فلسفی و اخلاقی خود رمز جاودانگی آن را دوچندان کرده، گویی با این کار خواننده از سطح یک داستان عامیانه و ساده به عمیق مضامین و مفاهیم غامض عرفانی و فلسفی می‌رود و در آنجا به یک آرامش استوار و پایدار می‌رسد.

در حالی حاضر میزان توجه پژوهشگران و محققان به این بخش از فرهنگ نه به لحاظ کمی و نه کیفی چندان مطلوب و شایسته نیست و توجهی هم که انجام می‌گیرد زاییده علایق شخصی محققان دلسوز و زحمتکش است. بدیهی است این کم توجهی مزمن به مطالعات مردم‌شناسی و فرهنگ عامه در ایران می‌تواند کشور را از یک ثروت اجتماعی و فرهنگی کلان محروم سازد. در همین راستا مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌ای صداوسیما با درک اهمیت این بخش از فرهنگ و تأثیری که در ساختار فرهنگی رسمی کشور دارد، سعی می‌کند تا با انجام تحقیقات متعدد

فرهنگی، تاریخی و فولکلوریک از طریق واحد فرهنگ مردم و انعکاس نتایج آنها از طریق انتشار فصلنامه فرهنگ مردم به وسع خود سهمی در غنای فرهنگی جامعه داشته باشد.

بدیهی است این مهم به علت وجود مشکلات اداری تاکنون میسر نشده بود که الحمدالله با یاری خداوند منان و تلاش همکاران و پژوهشگران واحد فرهنگ مردم و مساعدت مسئولان مربوط اولین شماره آن پیش روی شما قرار گرفته است.

امید است با ارسال نظرات و دیدگاه‌های ارزنده و سازنده خود ما را در این امر مهم یاری فرمایید.